

УДК 351.74 (477)

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-12\(12\)-107-117](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-12(12)-107-117)

Боровик Микола Олександрович кандидат педагогічних наук, доцент кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3, Харківський національний університет внутрішніх справ, проспект Льва Ландау, 27, м. Харків, 61000, <https://orcid.org/0000-0003-0943-6735>

Забора Андрій Володимирович кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, професор кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки, Харківський національний університет внутрішніх справ, проспект Льва Ландау, 27, м. Харків, 61000, <https://orcid.org/0000-0003-4952-1598>

Колісніченко Владислав Васильович кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3, Харківський національний університет внутрішніх справ, проспект Льва Ландау, 27, м. Харків, 61000, <https://orcid.org/0000-0003-4896-7889>

Надутий Андрій Валерійович викладач кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3, Харківський національний університет, внутрішніх справ, проспект Льва Ландау, 27, м. Харків, 61000, <https://orcid.org/0000-0002-0272-3005>

Коваль Анастасія Дмитрівна курсантка 3 курсу факультету № 3, Харківського національного університету внутрішніх справ, проспект Льва Ландау, 27, м. Харків, 61000

ВДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКИ КОМУНІКАЦІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗАВДАНЬ

Анотація. В даній праці розглядаються питання пов'язані з удосконаленням тактики комунікації поліцейського під час виконання службових обов'язків, та під час поза службових відносин.

Звернено увагу на особливості формування комунікативної компетенції поліцейського, яка є необхідною умовою в його професійній діяльності.

Розкрито підходи до визначення таких питань як комунікація, взаємодія, комунікативна компетентність, тактика комунікації.

Встановлено, що дії поліцейських під час спілкування з цивільним

населенням називається «Тактикою комунікації». Виокремлено основні завдання тактики комунікації поліцейського серед, яких вміння контролювати ситуацію не провокуючи ескалацію конфлікту та досягати поставленої мети, досягнення максимальної ефективності у спілкуванні з мінімальним ризиком для поліцейського.

Розглянуто термін активного слухання, що являє собою відображення, уточнення інформації, що зв'язує окремі фрагменти розповіді.

З метою вирішення завдання дослідження, запропоновано використання вправ для розвитку комунікації авторами, яких є: В.О. Палагейченко та М.Л. Палагейченко, а саме Вправа «Візуальне відчуття» Вправа «Найnudніша розповідь».

Зроблено висновок про те, що професійне спілкування поліцейського є показником інтелектуального рівня фахівця, що потребує постійного вдосконалення. Виконання професійних завдань поліцейськими різних структурних підрозділів, передбачає наявність специфічних особливостей тактики комунікації з різними категоріями осіб

Ключові слова: комунікативна компетентність, професійна діяльність, взаємодія, комунікація, поліцейський, комунікація поліцейського.

Borovyk Mykola Oleksandrovich Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Tactical and Special Physical Training, Faculty No. 3, Kharkiv National University of Internal Affairs, Leva Landau Ave., 27, Kharkiv, 61000, <https://orcid.org/0000-0003-0943-6735>

Zabora Andrii Volodymyrovych Candidate of sciences in physical education and sports, associate professor, professor of the department of tactical and special physical training, Kharkiv National University of Internal Affairs, Leva Landau Ave., 27, Kharkiv, 61000, <https://orcid.org/0000-0003-4952-1598>

Kolisnichenko Vladyslav Vasyliovych Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Tactical and Special Physical Training, Faculty No. 3, Kharkiv National University of Internal Affairs, Leva Landau Ave., 27, Kharkiv, 61000, <https://orcid.org/0000-0003-4896-7889>

Nadutyi Andriy Valeriyovych Teacher of the Department of Tactical and Special Physical Training, Faculty No. 3, Kharkiv National University of Internal Affairs Leva Landau Ave., 27, Kharkiv, 61000, <https://orcid.org/0000-0002-0272-3005>

Koval Anastasia Dmitrivna 3rd year cadet of Faculty No. 3, Kharkiv National University of Internal Affairs, Leva Landau Ave., 27, Kharkiv, 61000

IMPROVEMENT OF PROFESSIONAL COMMUNICATION TACTICS DURING THE PERFORMANCE OF PROFESSIONAL TASKS

Abstract. This paper deals with issues related with the improvement of police communication tactics during the performance of official duties, and during off-duty relations. Attention is paid to the features of the formation of communicative competence of a police officer, which is a necessary condition in his professional activity. Approaches to the definition of such issues as communication are revealed, interaction, communicative competence, communication tactics. It is established that the actions of police officers during communication with the civilian population is called "Communication Tactics". The main tasks of police communication tactics among which are the ability to control the situation without provoking an escalation of the conflict and achieve the set goal, achieving maximum efficiency in communication with minimal risk to the police officer. The term active listening is considered, which is a reflection, clarification of information that connects individual fragments of the story. In order to solve the problem of the study, it is proposed the use of exercises for the development of communication by the authors, who are: V.O. Palagueichenko and M.L. Palagueichenko, namely Exercise "Visual sensation" Exercise "The most boring story". It is concluded that professional communication of a police officer is an indicator of the intellectual level of a specialist, which requires constant improvement. The performance of professional tasks by police officers of different structural units, involves the presence of specific features tactics of communication with different categories of people.

Keywords: communicative competence, professional activity, interaction, communication, police officer, police communication.

Постановка проблеми: Комунікація виконує одну з важливих функцій в суспільному житті, створюючи умови для забезпечення роботи не тільки інформаційної, а й усієї суспільної сфери. Щодо цього варто розглядати інформаційну сферу як своєрідну кровоносну систему суспільства, без якої функціонування економічної, соціальної, політичної та духовної сфер суспільства неможливе.

Ефективна комунікація, її досконале володіння повним спектром засобів професійного спілкування як із громадянами, так і у службовій діяльності є необхідною умовою виконання Національною поліцією України поставлених перед нею завдань із забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Комунікація поліції з населенням вимагає здійснення різноманітних підходів, використання відповідних засобів для встановлення та розвитку

контакту. Формування комунікативної культури працівників поліції повинно розглядатися в поліцейських структурах, як важливе завдання в межах розвитку їхньої професійної культури, адже рівень комунікації поліцейських безпосередньо залежить від правової культури, наявності різнобічних знань, сформованості певних моральних принципів та якостей.

Існує необхідність підвищення якості роботи із працівниками поліції, виховання у працівників шанобливого ставлення до закону, норм моралі, підвищення рівня службової етики, гострого та принципового реагування на прояви грубощів. Чітке дотримання правил етикету спілкування є важливою умовою високої культури поведінки поліцейських як під час виконання службових обов'язків, так і в позе службових відносинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика комунікативної компетентності є предметом наукового пошуку багатьох дослідників, зокрема цим питанням приділили значну увагу у своїх працях І.Бевзюк, І.Ляшенко, Л.Сікорська, О.Туринська, Чернова, Т.Федорів, та ін. В той же час пропозиції щодо запровадження ефективної комунікації в правоохоронному середовищі висвітлені в науковій літературі ще не в повній мірі.

Мета статті. Визначити пріоритетні напрямки вдосконалення комунікативних здібностей поліцейських під час виконання службових обов'язків.

Виклад основного матеріалу. У відносинах із громадянами поліцейський повинен неухильно дотримуватися принципу гуманізму, який виявляється у: ввічливості і доброзичливості, відкритості, готовності надати допомогу, чуйності, делікатності, коректності та толерантності. Адже відповідно до Конституції України найвищою соціальною цінністю в Україні визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, а забезпечення прав і свобод людини є обов'язком поліцейських, які безпосередньо втілюють ці конституційні положення в життя. [4]

Поняття комунікація як науковий термін і галузь дослідження своїм другим народженням зобов'язана роботам науковців початку ХХ ст. Походить воно від лат. *communicatio* — повідомлення, передача, бесіда, розмова. Більше того, словники свідчать, що вивчення проблем комунікації започатковано ще за часів Платона.

Взагалі термін комунікація використовується багатьма соціальними, біологічними, технічними науками. Але в будь-якому випадку комунікація передбачає наявність як мінімум трьох елементів цього процесу: передавач — повідомлення — приймач. Таким чином вимальовується, що комунікація є різновидом взаємодії між певними суб'єктами (передавач, приймач) за посередництвом певного об'єкта (повідомлення).

Зазначимо, що термін «комунікативна компетентність» працівника правоохоронних органів є багатограним поняттям. Це можна пояснити тим, що діяльність поліції, спрямована на усі сфери людського життя, тому для розкриття сутності цього поняття використовують безліч підходів.

Цікавим для вирішення завдання дослідження є наукова праця «Особливості професійного спілкування майбутніх працівників поліції» Л. Дунець та А. Павліченка, в якій розкрито сутність і структуру поняття «комунікативна компетентність»: здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми; вміння людини організувати «міжособистісний простір» у процесі спілкування з людьми, керувати процесами спілкування; здатність людини брати на себе та виконувати різні соціальні ролі, вільне володіння вербальними та невербальними засобами спілкування; вміння давати соціально-психологічний прогноз комунікативної ситуації, у якій має бути спілкування; здатність демонструвати знання комунікативної поведінки; соціально доцільної в певній ситуації.

Здатність керувати так званими «процедурними» аспектами комунікації для її плавного протікання (це стосовно професійного спілкування).

На думку Т. Крашеніннікової, «комунікативна компетентність – це спроможність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, яка включає вміння розширювати (або звужувати) коло спілкування, розуміти партнера по спілкуванню, прогнозувати наслідки різноманітних комунікативних ситуацій». [3]

Теоретичне узагальнення наукових досліджень у сфері юридичної комунікації дозволило нам уточнити дефініцію поняття комунікативна компетентність працівника поліції, яке ми розуміємо як комплекс особистісних якостей та здібностей за допомогою яких працівник поліції досягає вершин свого професіоналізму, шляхом побудови конструктивної та ефективної мовленнєвої діяльності в будь-яких життєвих ситуаціях з різними типами особистостей.

Цілком погоджуємося із думкою В. Зеленого, що «комунікативний елемент є однією з найважливіших складових створення іміджу правоохоронних органів за допомогою взаємодії із засобами масової інформації та громадськістю задля формування у неї необхідних суджень про діяльність зазначених органів». [2]

Професійна діяльність працівників поліції наповнена спілкуванням з найрізноманітнішими людьми. Дії поліцейських під час спілкування з людьми називається «Тактикою комунікації».

Тактика комунікації поліцейського присутня від моменту прибуття на місце події до моменту застосування поліцейських заходів примусу. Вірно

обраний поліцейським тактичний прийом комунікації може призвести до ескалації та навпаки.

Виділяють основні завдання тактики комунікації поліцейського, зокрема вміння контролювати ситуацію не провокуючи ескалацію конфлікту та досягати поставленої мети, досягнення максимальної ефективності у спілкуванні з мінімальним ризиком для поліцейського.

Основним завданням поліцейського на початку комунікації є встановлення позитивного контакту з особою. [1]

Складовими позитивного контакту є: представлення (ст. 18 ч. 3 Закону України «Про національну поліцію»), професійна мова, контроль власних емоцій, професійне ставлення під час спілкування, при застосуванні поліцейських заходів (ст. 31, ст. 42 Закону України «Про національну поліцію»).

Активне слухання – відображення, уточнення інформації, що зв'язує окремі фрагменти розповіді, наприклад:

1. Несловесна підтримка мовця: кивки, вирази згоди «Так-так», «Угу»...
2. Фрази перенесення відповідальності за висловлення на партнера: «Ви вважаєте, що...», «Відповідно, ви стверджуєте, що...» .
3. Формулювання змісту висловлювання без власних емоцій та оцінок.
4. Отримання згоди співрозмовника після інтерпретації його думки «Я вас правильно зрозумів?», «Це так?» .
5. Демонстрація свого ставлення до почутого Ваша думка та відношення до розповіді, не до суб'єкта.
6. Висловлення свого власного судження по суті справи.

Комунікація з окремими категоріями осіб такими як діти, психічно хворі, емоційно збуджені особи, особи, які перебувають під впливом алкоголю чи наркотичних засобів:

- Розташовуйтеся так, щоб особа почувала себе безпечно;
- Особиста безпека важлива;
- Розмовляйте на тому рівні, який особа здатна зрозуміти.;
- Говоріть простими словами та спокійним голосом, тон важливий;
- Уникайте відкрито агресивної, образливої чи занадто впевненої поведінки;
- Проявіть турботу, якщо необхідно, запропонуйте допомогу;
- Не ризикуйте особистою безпекою та безпекою оточуючих, інших поліцейських;
- Будьте завжди готові діяти.

Виділяють такі ознаки неефективної комунікації: мова тіла (стиснуті кулаки, руки в кишенях, заряджена стійка); вираз обличчя (насуплені брови,

перекошений рот, вирячені очі); дії (не виконує команди, не дотримує дистанції, чинить опір або напад). [5]

Контакт у службовій діяльності здійснюється при будь-якому спілкуванні з громадянами. Основні принципи та переваги концепції «Контакт-прикриття»: здійснюється за участю двох чи більше поліцейських, збільшує безпеку поліцейських, контроль підозрюваних, контроль середовища також може запобігти розброду, замахом та втечам, додає психологічну присутність.

Роль та обов'язки поліцейських при роботі «Контакт-прикриття».

Принцип «контакт-прикриття» – це тактична концепція, за участю двох чи декількох офіцерів та одного чи декількох суб'єктів або підозрюваних, збільшує безпеку офіцерів, контроль підозрюваних та контроль за місцем події.

Поліцейський контакту – розпочинає контакт та завершує його, має широкий спектр обов'язків (перевірка документів, складання матеріалів, поверхнева перевірка та інші дії).

Поліцейський прикриття – захист контактуючого від ушкоджень, оптимальне спостереження та контроль, максимум уваги діям суб'єктів. [6]

Ролі та обов'язки працівника поліції, який здійснює контакт:

- поліцейський, який здійснює контакт, розпочинає та веде бесіду та завершує контакт; має широкий спектр обов'язків, за виконання кожного з яких він несе особисту відповідальність.

Поліцейський, який здійснює контакт: розмовляє із підозрюваним; забезпечує документальне оформлення та ведення протоколу допиту; збирає докази; виписує повістки; здійснює радіозв'язок; зберігає докази та зброю; інструктує відповідальних офіцерів;

Поліцейський, який здійснює контакт, повинен бути точно та беззаперечно впевнений, що інший поліцейський який здійснює прикриття, не відводить очей від підозрюваного.

Роль та обов'язки працівника поліції, який здійснює прикриття:

- головним завданням є захист поліцейського, який здійснює контакт, від ушкоджень; повинен вибрати оптимальну позицію для спостереження та контролю; повинен приділяти максимум уваги діям підозрюваних та або суб'єктів; повинен взяти на себе роль прикриття, коли він другий на місці події.

Наведемо приклади вправ спрямованих на формування комунікативних умінь і навичок поліцейських. Завданням цих вправ є: розширення можливостей встановлення контакту в різних ситуаціях спілкування; відпрацювання навичок розуміння інших людей, себе, а також взаємин між людьми; опанування навичок ефективного слухання; активізація

процесу самопізнання та само актуальності; розширення діапазону творчих здібностей.

Одими із відомих дослідників, які запропонували вправи для розвитку комунікації були В.О. Палагейченко та М.Л.Палагейченко. У 2003 році вони почали розробляти проекти для розвитку працівників тих професій, де важлива комунікація. Багато дітей та працівників закладів вищої освіти випробовували ці вправи.

Вправа «Візуальне відчуття»

Мета: удосконалення навичок сприйняття та уявлення одне одного.

Учасники сідають у коло. Ведучий просить, щоб кожний уважно подивився на обличчя інших учасників упродовж 2–3 хвилин. Потім учасники заплющують очі та намагаються уявити обличчя решти членів групи. Кожному з учасників протягом 1–2 хвилин необхідно фіксувати в пам'яті обличчя, яке вдалося уявити найкраще. Після виконання вправи група розповідає про свої відчуття і повторює вправу. Завдання – кожний з учасників повинен намагатися уявити якомога більшу кількість облич партнерів по групі. [7]

Вправа «Найnudніша розповідь»

Учасники об'єднуються в пари й вирішують, хто говоритиме, а хто – слухатиме.

Потім ведучий повідомляє, що завданням «слухачів» буде уважне вислуховування упродовж 2–3 хвилин «дуже nudної розповіді». Потім ведучий відкликає убік майбутніх «оповідачів», нібито для того, щоб проінструктувати їх, як зробити розповідь «дуже nudною». Насправді роз'яснює (так, щоб «слухачі» не чули цього), що суть не в ступені nudності розповіді, а в тому, щоб «оповідач» фіксував типові реакції «слухачів».

Для цього «оповідачеві» рекомендується після хвилинного мовлення зробити в зручний момент паузу і продовжити розповідь після отримання якої-небудь реакції слухаючих (кивок, жест, слова тощо). Якщо упродовж 7–10 секунд виражена реакція відсутня, слід продовжити розповідь упродовж ще однієї хвилини, знову зупинитися і запам'ятати наступну реакцію «слухача». На цьому вправа припиняється.

Наприкінці всім членам групи повідомляється справжній зміст інструкції та мета вправи. «Оповідачів» просять запам'ятати зміст реакції «слухачів» (класифікувавши видиму відсутність реакцій як «глухе мовчання»). Ведучий наводить перелік найтипovіших прийомів слухання, називаючи їх, і надаючи необхідні пояснення.

Типові прийоми слухання:

- мовчання (очевидна відсутність реакції); угу-підтакування («угу», «еге», «так-так», «ну», кивання підборіддям та ін.); луна (повторення останніх слів співрозмовника); дзеркало (повторення

останньої фрази зі змінюванням послідовності слів); парафраз (передавання змісту висловлювання партнера іншими словами); спонукання (вигуки та інші висловлювання, що спонукають співрозмовника продовжити перерване мовлення: «Ну і...», «То й що далі?», «Давай-давай» та ін.); уточнювальні запитання (запитання на зразок: «Що ти мав на увазі, коли казав «евристичний»?»); навідні запитання (запитання на зразок: «Що?», «Де?», «Коли», «Чому?», «Навіщо?», що розширюють сферу оповіді того, хто говорить; нерідко такі запитання, по суті, відволікають від лінії оповідання, що її намітив оповідач); оцінювання, поради; продовження (коли слухач перериває мовлення оповідача й намагається завершити фразу, яку той розпочав, тобто «підказує слова»); емоції (реакції на зразок: «Ух», «Ах», «Чудово», «Та ти що?!», а також сміх, непорушний вираз обличчя тощо); нерелевантні та псевдо релевантні висловлювання (висловлювання, які не стосуються справи або стосуються її лише формально: «А ось у Гімалаях усе інакше...» і далі – розповідь про Гімалаї, «До речі, про музику...» і далі – інформація про гонорари відомих музикантів).

Після ознайомлення з переліком ведучий пропонує «оповідачам» описати реакції «слухачів», які вони спостерігали, і класифікувати ці реакції за запропонованим переліком. У такий спосіб виявляють реакції, які найчастіше використовувались, і обговорюють їх позитивні та негативні сторони в ситуаціях спілкування. У контексті заняття має сенс навести триактну схему вислуховування («підтримка – розуміння – коментування») й обговорити доцільність тих або інших реакцій на різних етапах вислуховування. Так, на такті «підтримки» найдоцільнішими видаються такі реакції, як угу-підтакування, луна, емоційний супровід; на етапі «розуміння» – уточнюючі запитання та парафраз, а оцінювання та поради доречні на такті «коментування».

Для різних підрозділів поліції необхідно володіти різними тактичними прийомами комунікації.

Одна із масових професій – патрульні Національної поліції, які охороняють спокій громадян та правопорядок. Їм доводиться спілкуватися із різними категоріями громадян – дітьми і дорослими, за різних обставин відповідати на запитання, пояснювати, попереджати про порушення правил, вислуховувати повідомлення, скарги. Подібні комунікативні завдання виконують дільничні інспектори. Оперативні працівники кримінального розшуку, працівники інших оперативних органів та підрозділів вирішують інші комунікативні завдання й спілкуються в інших умовах й з іншими категоріями громадян, зокрема з тими, хто вважає поліцію своїм ворогом.

Переосмислення завдань правоохоронних органів на сучасному етапі, їх реформування на перший план ставить завдання підвищення комунікативного потенціалу персоналу Національної поліції, формування здатності до конструктивного діалогу з усіма верствами населення. Про це неодноразово висловлювалися керівництво МВС України. Завдання підвищення комунікативної компетентності працівників Національної поліції, формування здатності до конструктивного діалогу з різними категоріями населення, розглядається як одне з пріоритетних завдань професійно-психологічної підготовки курсантів ВЗО МВС України, практичних працівників органів та підрозділів внутрішніх справ, зокрема на етапі підвищення кваліфікації та спеціалізації. Одним із засобів вирішення цього завдання є тренінг розвитку комунікативної компетентності й комунікативних умінь, успішність якого значною мірою залежить від наукової обґрунтованості його змісту та використаних методів навчання.

Висновок: Враховуючи зазначене вище, був зроблений висновок, що комунікація у професії поліцейського має важливу роль. Для працівників поліції важливо вміти правильно застосовувати свої комунікативні компетентності, які допоможуть повернути повагу та довіру цілком. Запропоновані вправи для вдосконалення тактики комунікації поліцейських в різних умовах професійної діяльності, потребують практичного відпрацювання в різних умовах професійної діяльності, пріоритетним напрямком чого є застосування методу наочного навчання під час вирішення ситуативних завдань на фоні емоційного збудження.

Література:

1. Ванчик Ю.А. Професійне спілкування поліцейських з різними категоріями громадян. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія» 2020. Випуск 1. С.60-63.
2. Зелений В.І. Позитивний імідж правоохоронних органів та його формування в сучасних умовах. Військова освіта. 2016. №1(33). С. 104-111.
3. Комунікативна компетентність працівника національної поліції: навчальний посібник/ Т. В. Крашеніннікова. Дніпро: Адверта, 2017. 107 с.
4. Конституція України/Документ 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.01.2020.
5. Практикум з тактичної підготовки поліцейських / А.О. Собакарь, О.Г. Комісаров, В.Я. Покальчук та ін. Дніпро: ДДУВС, 2018. 156 с.
6. Тактика комунікації поліцейського [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ppt-online.org/149098>.
7. Тренінг із формування комунікативних умінь і навичок: заняття із вправами та технікам. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osnova.com.ua/trening-iz-formuvannya-komunikativnih-umin-i-navichok-zanyattya-iz-vpravami-ta-tehnikami/>.

References:

1. Vanchik, Ju.A. (2020). Profesijne spilkuvannja policejs'kih z rizmimi kategorijami gromadjan [Professional communication of police officers with different categories of citizens]. *Visnik Chernivec'kogo fakul'tetu Nacional'nogo universitetu «Odes'ka juridichna akademija» - Bulletin of the Chernivtsi Faculty of the National University "Odesa Law Academy"*, 1, 60-63 [in Ukrainian].

2. Zelenij, V.I. (2016). Pozitivnij imidzh pravoohoronnih organiv ta jogo formuvannja v suchasnih umovah [Positive image of law enforcement agencies and its formation in modern conditions]. *Vijs'kova osvita - Military education*, 1(33), 104-111 [in Ukrainian].

3. Krasheninnikova, T. V. (2017). *Komunikativna kompetencija pracivnika nacional'noi policii* [Communicative competence of an employee of the national police]. Dnipro: Advarta [in Ukrainian].

4. *Konstitucija Ukraïni. Dokument 254k/96-VR, chinnij, potocna redakcija — Redakcija vid 01.01.2020* [the Constitution of Ukraine/Document 254k/96-VR, valid, current edition — Edition dated 01.01.2020] [in Ukrainian].

5. Sobakar', A.O., Komisarov, O.G. , Pokal'chuk, V.Ja. ta in. (2018). *Praktikum z taktichnoï pidgotovki policejs'kih* [Workshop on tactical training of police officers]. Dnipro: DDUVS [in Ukrainian].

6. Taktika komunikacii policejs'kogo [Communication tactics of a police officer]. *ppt-online.org* Retrieved from <https://ppt-online.org/149098> [in Ukrainian].

7. Trening iz formuvannja komunikativnih umin' i navichok: zanjattja iz vpravami ta tehnikam. [Training on the formation of communication skills and abilities: classes with exercises and techniques]. *osnova.com.ua* Retrieved from <https://osnova.com.ua/trening-iz-formuvannya-komunikativnih-umin-i-navichok-zanyattja-iz-vpravami-ta-tehnikami/> [in Ukrainian].